

Gesprek met ds. Wopke Hendrik de Boer, student aan de Theologische School in Kampen van 1936 tot 1942

door Gert van Klinken

‘Een mens is zo maar oud hè. Ik ben geboren op 22 januari 1917 en op 9 oktober 1936 aangekomen aan de Theologische School aan de Oudestraat. Daarvoor doorliep ik in Kampen al het Gereformeerd Gymnasium, zes jaar. Wat voor wereld dat toen was? Hecht, maar voor de meesten moest het komen uit een smalle beurs. Mijn vader werkte als politieman. Hij had een baan in crisistijd, maar met moeder jarenlang ziek op bed was het niet gemakkelijk. Tegen ziekte en financiële tegenslag hadden mensen minder in te brengen dan nu, gelukkig hielp je elkaar. Ik heb in en vlak na mijn studietijd behalve mijn moeder een broer en zus verloren. En vergat nooit: dat ik ‘leren’ *mocht*, dat m’n familie er krom voor lag.’

Kampen

‘Dat Gereformeerd Gymnasium was klein, zoals eigenlijk alles in Kampen overzichtelijk was. Een honderdtal leerlingen slechts, verdeeld over zes klassen. Per lokaal hadden er gemakkelijk meer in gekund. We gebruikten aan de rivierzijde een deel van het gebouw van het Gemeentelijk Lyceum. Dat torende boven de omgeving uit, ’t leek wel een fort. Rector was dr. R.J. Dam. Een leraar klassieke talen voor wie we véél respect hadden, daar kom ik op terug. Vlakbij lag de joodse begraafplaats in de Bovenhoek, ietwat verwaarloosd en verscholen onder de bomen. Ik heb me later wel afgevaagd waarom ik de opschriften in het Hebreeuws nooit heb bekeken. ’t Stond toen ver van je af, hoewel we grondig Hebreeuws leerden.’

‘Voor mijn ouders in de buurt kwamen, eerst in Zalk en later in IJsselmuiden, woonde ik als dertienjarige op kamers bij kleermaker Van den Berg aan de Vloeddijk. Wat die Van den Berg lange dagen draaide. Thuis-

werker op een bovenkamer, met gekruiste benen. Ter afleiding las ik hem *De Standaard* voor, we waren immers gereformeerd. Zo leerde je Kampen zien. 't Was een stad van nette armoe, voor de meesten, de familie Van den Berg had het trouwens redelijk goed. Maar die fatsoenlijke armoe zag je overal, al viel 't minder op omdat het er zo velen waren: de hoestende sigarenmakers, de joodse koopman met aardewerk op zijn kar.'

Theologische School

'Bij de studiekeuze had ik nog even aan letteren gedacht. Klassieke talen leek me prachtig. Maar dat kon ik m'n ouders niet aandoen, het werd theologie. Mijn grootvader H.J. Willering heeft dat ook gedaan, in Kampen tussen 1882 en 1889. Je ziet boven mijn bed een vergeelde foto van hem, vaandeldrager van het studentencorps *Fides Quaerit Intellectum*. Hij is dominee geworden in Gees en Arum. Stierf op 41-jarige leeftijd, opoe bleef achter met de dochters. Ze kwam terug naar Kampen, moest toch leven, nam studenten op kamer. Alweer: nette armoede, een dienend leven. Ach, wat zou ik voor die generatie vrouwen graag nog eens iets terug doen, ik denk dan ook aan mijn eigen lieve moeder. Maar nu kan 't niet meer.

Getalsmatig betekenden de jaren dertig een glorietijd voor de Gereformeerde Kerken in Nederland. Maar dat werd door mijn studentenlichting 1936 niet zo ervaren. Het was er wonderlijk mee gesteld. We waren vrome

Ds. Wopke Hendrik de Boer (1917-2012), in het verzorgingshuis te Andijk, 2009.

Theologische School, Oudestraat 6 Kampen, in 1937. Collectie Frans Walkate Archief.

jongens, we hielden van de kerk. Als gewone jongen en later als predikant heb ik altijd van Christus getuigd en dien gekruist. Toch viel die theologiestudie aan de Oudestraat niet altijd mee. We konden 't niet laten ons af te vragen of dít het nou was. De professoren gaven college van dictaat, je mocht het opschrijven, later zag je 't precies zo terug in een boek. Als je het maar kon nazeggen, dan was het goed. We voelden ons daar zo dubbel over. Wij verlangden naar zekerheid. Maar dan anders. Dat brengt me terug bij dr. Dam. Ook die was héél stellig, héél gereformeerd. Wanneer ds. J. Overduin, die van 1933-1939 in Kampen stond, vanaf de kansel iets zei wat hem niet zinde, liep hij parades de kerk uit. En tegelijk: wat

kon hij onze horizon verruimen, wat was dat Grieks van Homerus mooi. Een gevoel dat je ook had als je over de dijk fietste tegenover Wilsum, met al de kieviten en grutto's boven je hoofd. Mijn dierbaarste herinnering aan Dam is deze. Het was hartje winter, en ik moest door de sneeuw van Zalk naar 't gym. Kwam geheel verkleumd aan voordat de deuren opengingen. Toen ik toch naar binnen wilde hield de conciërge zich aan de voorschriften, en stuurde mij *linea recta* de kou weer in. Ik voelde mij onrechtvaardig behandeld en fietste onmiddellijk terug richting huis. Toen is Dam mij achterop gefietst, om me terug te halen.

Iets dergelijks trok me in prof. K. Schilder aan. Net als Dam had hij dat tintelende taalgevoel, stond hij voor zekerheid, maar dan *niet* die van de regels in 't boekje. Hij kon vertellen, bracht je met nieuwe dingen in aanraking, tijdens z'n colleges luisterden we ademloos. Wanneer je bij Schilder thuis tentamen dogmatiek deed ervoer je theologie als avontuur. Greijdanus was een ander type. Bij zijn inwonende neefje, Magnus Verbrugge, kwam ik wel eens over de vloer, aan de Cellesweg. Greijdanus kreeg je er nooit te zien, die was altijd aan het werk. Zijn vrouw bewoog zich veel gemakkelijker

'Lustig ist das Studentenleben'. Tekening J.G.W. Terhaak,
 Archief Fides Quarit Intellectum.

onder de mensen, maakte graag een praatje met deze en gene in de Oudestraat. Haar man stond erbij en zei boe noch bah, die was liever aan de studie. Toch was deze gortdroge professor S. Greijdanus ons dierbaar. We waren gewend om elkaar naar de betreffende hoogleraarswoning te begeleiden wanneer een kameraad daar mondeling tentamen moest afleggen. Meestal vertrokken we zodra hij binnen was. Op één uitzondering na: hoogleraar

Jan Ridderbos (Oude Testament) aan de Vloeddijk had de gewoonte om degene die de eerste vragen niet correct kon beantwoorden meteen weer op straat te zetten. Je kon erop wachten. Hoe groot ons respect voor Ridderbos' geleerdheid ook was, dat vonden we onbehoorlijk. Nee, dán Greijdanus: ook voor de grootste stoethaspel in het nieuwtestamentisch Grieks nam die keurig anderhalf uur de tijd. Ik vertel deze dingen niet om na zoveel jaren te kritiseren, of een bepaald gelijk te halen. Punt is: mijn jaargang sympathiseerde met Schilder, Greijdanus en Dam. Zou in 1944 kiezen voor de Vrijmaking; acht van de elf tenminste, ikzelf ook.

De houding van die conciërge van 't gym, dat regels nu eenmaal regels waren: die vermoedden we ondanks al ons respect bij Ridderbos, de in Spoolde wonende prof. K. Dijk die Ambtelijke Vakken doceerde, en zelfs bij de vriendelijke prof. G.M. den Hartogh (bij wie ik tentamen kerkgeschiedenis aflegde tijdens een wandeling over de Zwartendijk). Wat acuut werd toen die zich, samen met de hoogleraren V. Hepp en H.H. Kuyper van de Vrije Universiteit in Amsterdam, op gingen maken om Schilder kerkrechtelijk aan te pakken. Schilder, de man die in de zomer van 1940 had laten zien dat je de regels ook aan je laars kunt lappen! Waar iets bijkwam: de verbondenheid met al degenen voor wie het leven sappelen was. Zelf kwam je toch ook uit de kleine middenklasse. Schilder zou nóóit een vertrouwelijk woordje Kampers gebruiken. Toch wist je: een jongen uit de Houtwijk. Greijdanus was ooit begonnen als Van den Berg, achter net zo'n tafel (maar dan met schoenen). Ik heb het zelf niet meegemaakt, maar verteld werd: toen hij zich eens héél erg opwond over de theologie van Karl Barth, begon hij spontaan te praten in het Fries. Trouwens, ik heb Barth nog in Kampen gezien. Op uitnodiging van ons corps *F.Q.I.* - ik was er lid van dispuut *A.Q.U.A.* - in de zaal naast de Nieuwe Kerk aan de Broederweg (de Theologische School kwam hij niet in). Geen zwart pak en met een petje op het hoofd. "Hij lijkt meer op een boer uit Zalk dan op een dominee", zo luidde mijn commentaar. Achteraf besef ik: de gereformeerde theologen van dat moment zijn het rechtstreekse gesprek met figuren als Barth uit de weg gegaan - jammer!

Later zijn wij "vrijgemaakten" met onze eigen gebreken geconfronteerd. De beslissing van het Amersfoorts congres in 1948, toen al door mij bestreden, om ons te concentreren op voortgaande reformatie in eigen kring - met isolement als gevolg. Het elkaar de maat nemen. En toch behoort de bewondering voor Schilder, Greijdanus en Dam onverbrekelijk bij de idealen van mijn studententijd.'

Oorlog en Vrijmaking

'In 1942 studeerde ik af. Een moeilijke periode. Pas achteraf besef je hoeveel zwaarder anderen het hadden dan jezelf. Wanneer ik in de nette kleren gestoken werd, placht dat te gebeuren bij de fa. Rudelsheim. In onze ogen liberaal joods, man, vrouw en twee zoons. Ik heb hem voor het laatst ontmoet bij het postkantoor aan de Oudestraat: "Het wordt van jaar tot jaar erger", merkte ik op. "Mijnheer de Boer", zei de heer Rudelsheim, "voor ons wordt het niet erger van jaar tot jaar, maar van dag tot dag." Ze zijn allemaal omgekomen. Gezegd werd dat ze hadden kunnen onderduiken op 't Kampereiland, maar dit leek toen nog zo vreemd. Hoewel - je had toen toch boer Marinus Post van de Venedijk, ik zie zijn forse postuur nog voor me in de Burgwalkerk; die deed dat toen al wél. Hij verborg mensen in zijn boerderij daar, tot de zaak verraden werd (juli 1943).

De Rudelsheims heeft het niet geholpen, maar Kampen gaf in oorlogstijd het gevoel dat je er 'goed' zat. Wanneer NSB en WA door de Oudestraat marcheerden was dat een armzalige vertoning, iedere voorbijganger keek de andere kant uit. Hoewel het zaaks bleef om op te passen. Mijn verloofde, de hervormde Aly Wielink uit IJsselmuiden, werkte daar als kleuterjuf op de bewaarschool naast de dorpskerk. Ze bestond het om de kleintjes het *Wilhelmus* te laten zingen, en mocht prompt een paar nachten 'brommen' in een Zwolse politiecel. Haar vader, mijn latere schoonvader Hendrik Wielink, was een *self made-man*. Niets dan lagere school, maar toch in de verzekeringen en dan locoburgemeester van IJsselmuiden (ARP). Hij was er trots op. Verdween in de oorlog net als zijn dochter een tijdje achter de tralies, voor hem duurde dat een paar maanden. Er was 'verboden lectuur' bij hem gevonden.

Voor een afgestudeerde theologiestudent betekende deze tijd: uit preken gaan, ik had in juli '42 kandidaatsexamen afgelegd dat toegang gaf tot de kerkelijke examens. Hoe weids was de drooggevalle Noordoostpolder, je ging erheen met het pontveer bij Ramspol. Zover als het oog reikte niets dan riet en ruimte. Preken deed je in een barak in een kamp, het gehoor kwam in overall opdagen. 't Was nog steeds de tijd van de kandidatenovervloed, ik was dolblij dat ik als hulpprediker in Den Haag aan de slag kon. Dat duurde een jaar, en toen werd het ook voor mij: onderduiken. Je leerde snel in de oorlog. Wat was dat toch een gekke tijd. Ondergedoken in Kampen-Zuid, maar ondertussen contact met Stadskanaal-Pekelderweg over een beroep, trouwplannen. Om dan soms onder een andere naam op te duiken, voor preekbeurten en andere zaken. De Vrijmaking heb ik met jeugdig enthousiasme in Kampen meegemaakt.

Wopke de Boer in 1941, het einde van zijn studie naderde.

Ds. De Boer met echtgenote en de twee oudste kinderen, 1949.

Dat het allemaal spontaan ging, die Vrijmaking, is wel een beetje een fabeltje hoor, 't was goed georganiseerd.

Schilder heb ik de *Acte van Wederkeer en Vrijmaking* in de Lutherse kerk van Den Haag horen voorlezen op 11 augustus 1944. Bij de familie Kouwenhoven in Voorburg kregen we vooraf broodjes, ik proef ze nog. Op de Kamper boot naar Amsterdam behoorde Greijdanus tot de medepassagiers. Eigenlijk was zo'n onderneming niets voor de oude man, hij heeft de hele tijd roerloos in een hoekje gezeten. Maar hij vond dat het moest. Terug in Kampen volgden de ruzies wie welke kerk mocht gebruiken, wij als 'bezwaarden' of de 'synodalen'. Ik zou (op 20 augustus 1944) in de Westerkerk in Brunnepe voorgaan, maar ds. Overduin wilde de dienst gaan leiden. Ik ben toen vertrokken en een groot deel van de gemeente volgde. Op een gegeven moment trok ons kamp de IJsselbrug over naar een dienst in de Buitensociëteit, duidelijk werd daarbij voor ieder zichtbaar hoe groot de groep vrijgemaakten in Kampen was.

Maar 't was nog steeds oorlog. Aan de razzia in Zuid (eind september 1944) ontsnapte ik enkel doordat mijn vader een uiterst officieel ogend bord over besmettelijke ziekten had gefabriceerd, de ophaalploeg waagde zich er niet aan en liep door. 't Was aan de Boelestraat. Anderen daar moesten mee, er

werd in de lucht geschoten bij wijze van intimidatie. Enkele mensen uit de Boelestraat zijn doodgeschoten in de Koornmarktkazerne. Ik heb daarna de fiets genomen naar het noorden, naar de gemeente waar ik beroepen zou worden. Over die tocht wil ik graag nog iets zeggen. 't Heeft zoveel indruk op mij gemaakt: de hartelijkheid van gewone mensen, die jou niet eens kenden, maar wel een plekje hadden voor de nacht. Die je iets toestopten. Achter Hardenberg, in Coevorden en Gees. Die de regels zo nodig aan hun laars laptten, omdat ze wisten wat de échte regels zijn. Net als Dam wist, die in die laatste dagen nog gevallen is voor 't Vaderland (13 april 1945).'

'Eindelijk, God dank, was de bevrijding daar, voor de stad Kampen op 17 april 1945. Mijn verloofde en ik hebben ook toen de fiets genomen uit Kampen, we moesten klauteren om over vernielde bruggen te komen, het gaf allemaal niets. Op 6 mei 1945 werd ik bevestigd als predikant van het deel van de gereformeerde kerk Stadskanaal-Pekelderweg, dat zich had vrijgemaakt.'

Gesprek in het Verzorgingshuis Sorghvliet, Andijk (Noord-Holland), 25 november 2011.

Ds. Wopke Hendrik de Boer (geboren Zwolle 22 januari 1917, overleden Andijk 9 april 2012); kandidaatsexamen Theologische Hogeschool Kampen, 2 juli 1942. Hulpprediker in Den Haag. Gehuwd met Aly Wielink (overleden 24 oktober 2004). Gereformeerd predikant (vrijgemaakt) Stadskanaal-Pekelderweg 6 mei 1945; Urk 2 oktober 1949; Vlaardingen 6 november 1960. Gereformeerd predikant Andijk 15 januari 1967; emeritus 1 april 1982. Het echtpaar De Boer-Wielink kreeg zes kinderen waarvan er een, de jongste is overleden. Op het moment van dit interview was ds. Wopke de Boer de oudste nog levende student van de Theologische Universiteit.